

NAWRACAĆ (55) *vb impf*

Pierwsze i trzecie a jasne (w tym w pierwszym 3 r. błędne znakowanie); -rã- (26), -ra- (23); -rã-BibRadz (2), KuczKat, SkarŻyw (3), ReszHoz, PowodPr, SkarKaz; -ra- KromRozm III, GroicPorz (2), Mącz (2), HistRzym, RejPos (3), BielSpr, KochPs, KochFr, GórnTroas; -rã- : -ra- BielKron (6:4), BudBib (3:1), SkarJedn (1:1), WujNT (7:4).

inf nawracać (9). \diamond *praes 1 sg* nawracám (4). \diamond *2 sg* nawracász (2). \diamond *3 sg* nawracą (9). \diamond *2 pl* nawracacie (1). \diamond *3 pl* nawracają (4). \diamond *praet 1 sg m* -m nawraciał (1). \diamond *3 sg m* nawraciał (7). *f* nawracała (1). \diamond *3 pl m pers* nawracali (2). \diamond *imp 2 sg* nawracáj (1). \diamond *con 3 sg m* by nawraciał (2). *n* by nawracało (1). \diamond *3 pl m pers* by nawracali (3). \diamond *part praes act* nawracając (8).

Si stp, Cn notuje, Linde XVI i XVIII w. s.v. nawrócić.

I. Transit. (52) :

1. Powodować wykonanie ruchu; circumflectere, contorquere, detorquere, dirigere, flectere, obliquare, obtorquere, offlectere, strigare, torquere Cn (6) :

Przen: Kierować czymś postępowaniem; być przewodnikiem życiowym [co] (1) :

W porównaniu (1): Ale porządek/ y ozdoba rzeczy [ustanowione przez Boga] Nietak za sobą ciągną wzrok człowieczy/ Iako pobożny zakon pánki snadnie Dużę nawraca/ y myślami władnie. KochPs 27.

a. Powodować zmianę kierunku ruchu, zawracać; convertere PolAnt, Cn; reprehendere Calep [w tym: co (2)] (3) : Oto ia nawracam oręża wojenne/ ktore w ręku wálznych *BudBib Ier 21/4; Calep 914b; [Ták iż Charon kilko kroć czarną łódź nawracał StryjKron XX5].*

Przen (1) :

Fraza: peryfr. »ku dniowi niebieska ós nawraca koła« = świta (1): Iuż była wólzá biegu noc dwie części zgoła/ Ku dniowi niebieska ós nawracála koła: Gdy ftrapionému łercu Odpoczynek máły Przyłzedł GórnTroas 33.

b. Powodować zmianę położenia, obracać [co czym] (1) : A gdy takie [zadkiem] baba obaczy rodzenie/ ma z nienagła rękami dziecię ono nawracać *FalZioł V 22d.*

c. Wykonywać ruch w jakimś kierunku części ciała (1) :

Zwrot: »na drugą stronę [ku czemu] nawracać [co]« (1): Theż gdyby łie oczy na prawą łtronę łzpociły: one^{go} dziecięcia, Tedy ma być malowana iaka rzecz czudnym malowaniem na lewą łtronę: położona/ aby tym obczyaiem: obczywłzy thakowe rzeczy ono dziecię na drugą łtronę, ku onemu malowaniu: nawracało oczy łzpothawe. FalZioł V 44v.

2. Sprawiać, że ktoś lub coś znajdzie się tam, gdzie był(o) przedtem, lub wróci do dawnego stanu (3) :

a. Powodować czyjś powrót [kogo cum inf] (1) : Y rzekł Iftach [wygnany z ziemi ojczystej] do łtarcow Gileadłkich/ Iełli mię wy nawracacie walczyć [Si reverti facilis me ad pugnandum] ná łyny Hámmonowe [...]/ bęđeli ia wálzą głową? *BudBib Iudic 11/9.*

b. Chować na miejsce (1) :

*Zwrot: »nawracać [nóż] do poszew« (1): Nawracájąc (iy) [nóż wyjęty na rzeź] do połzew iego [redire faciam in vaginam suam] *BudBib Ez 21/35[30].**

c. *Przywracać do dawnego stanu [kogo z czego] (1)* : iż lud fwoy podawał [Bóg] w moc pogánfką zá trzy grzechy. Ale więc gdy czwarty [grzech] do nich przyftąpił/ zniey [mocy pogańskiej] nienáwracał go *PowodPr* 69.

3. *Wpływać na zmianę czyichś przekonań lub postępowania (43)* :

a. *Nakłaniać kogoś do przyjęcia swojej religii lub wyznania; powodować jej przyjęcie [w tym: na chrześcijaństwo, katolicyzm (29), na judaizm okresu biblijnego (2), na judaizm późniejszy (2), na herezje i odszczepieństwo (2), na islam (1); kogo (30)] (36)* : *MiechGlab* 27; *GroicPorz* h4; *BibRadz Act* 9 arg, 16 arg; iął [Mahomet] kázác á náuczáć Aráby/ Agáreny/ Perfy/ y ine ludzi ná wiárę fwoię [...]. Náwracał tedy rozmáity lud *BielKron* 165, 282 [3 r.]; *SkarJedn* d8v; Heretyká náwracaíác vmarłego wkrzešíł S. Mákáryus. *SkarŻyw* 35 marg, 35, 528; *WujNT* 31, 392 marg, 461 marg, 513 [2 r.], 572 marg, Aaaaa4v.

nawracać czego [miasto] [składnia zależna od „chcieć”] (1): á ktey weirze [!] przyftawał Károloftádus/ [...] gdy też ták chćiał Witembergu nawracáć *BielKron* 198.

nawracać od czego (1): *BielKron* 139v cf *W przen*.

nawracać ku komu [ku Bogu], ku czemu (3): Iż Bog wżytkie ludzie/ ták Zydy iáko y Pogány/ nálaźly ie w grzechách/ z miłóšierdzia fwego wzywa/ y náwraca ku łobie *WujNT* 564. Cf *Zwrot, W przen*.

nawracać na co (6): ZYd Krześciániná ná fwoię Sektę náwracać niema *GroicPorz* h4. Cf *Zwrot*.

nawracać przez kogo, przez co (2): [Bóg] Przez Apoštoły y namyáłtki ich ludźye ku wyerze náwracał *KromRozm III G2v; BielKron* 143.

nawracać czym (4): *TarDuch* B7; *BielKron* 139v; rzućili fie [Krześcijanie] do zbroie ná fie/ iákoby nie dofyć fłowy náwracać/ ále mieczem lepiej przypędzac *BielSpr* 61; *WujNT* 403.

nawracać w czym [= czym] (1): [zwolennicy Krystusa] ludzi náwracali w fłowie y przykádzye ná fwiętą wiárę Krześciánfką *BielKron* 139.

W połączeniach szeregowych (2): *RejPos* 14v; gdzie [w Indyjej] wiáry chrześcijańkiey [członkowie zgromadzenia Societas Iesu] vczą/ báłwochwálce náwracaíác/ krzczą/ święcą/ Pánu Bogu oddawiaią *ReszHoz* 138.

W charakterystycznych połączeniach: nawracać bałwochwalce, Flandry, heretyka (2), krześcijanina, lud(zi(e)) (8), mnogie, Niemce, pogany (wiele poganow, pogaństwo) (10), Prusy, wiele [kogo], Żydy (wiele Żydow) (5); nawracać na swoją sektę; nawracać przez apostoły, przez namiastki apostołów; nawracać kazanim (2), w przykładzie, słowy (w słowie) (2).

Zwrot: »na wiárę, ku wierze nawracać« [szyk zmienny] (5:1): *KromRozm III G2v; BielKron* 139, 143, 208v, 291v; tu Pan Pháryzeufzow nie gáni prze ich vczynki dobre: [...] že pogánftwo ná wiárę prawdziwą náwracáli/ [...] ále ich ftrofuie/ že to wżytko czynili vmyłtem nie dobrym *WujNT* 98.

Szeregi: »nawracać i kazać« [szyk 1:1] (2): chodzili po rozmáitych kráinach/ każác y náwracaíác lud fprofny ná krześciánfką wiárę/ ták przez pińanie iáko przez mowę *BielKron* 143; *WujNT* 655.

»nawracać i nauczać« (1): Nie widzą iż Piotr S. naprzod pogány w Korneliušie onym pogáninie náwracać y náuczáć począł. *SkarJedn* 95.

W przen (1) :

Zwrot: »ku zbawiennej drodze nawracać« (1): Potym fie [zwoleńnicy Krystusa] wżytkim fwiátem rozdziyelili/ áby ludzi od błędow ku zbáwiennej drodze kazánim fwym y przykłádem náwracáli. *BielKron* 139v.

b. *Powodować poprawę grzesznika; dirigere Vulg* [kogo (6), co (serca) (1)] (7) : ty znałz [Panie] iżem przez grzechu przyfzedł/ y infzem nawraczał. *WróbŻółt* 58/5; *HistRzym* 127v; *RejPos* 168; [Chrystus] błędne náwraca/ gdy Thomałzá do ftáteczności wiáry [...] przywodzi *SkarKaz* 203b.

nawracać k komu, ku czemu (3): O moy miły Pánie [...] wołáłz/ á náwracałz k temu vznániu fwemu káżdego *RejPos* 172v; *KuczbKat* 195; ktorzy ku fpráwiedlrwości náwracáią [iustificantes] mnogie/ (będá) iáko gwiazdy ná wieki wieczne. *BudBib Dan* 12/3.

W przen (1) : (*marg*) Ku Pokućie iáko przyść mamy. (—) Naprzod tedy/ vprzedza nas miłóśierdzie Boże/ y fercá náfze kłobie náwraca. *KuczbKat* 195.

II. *Intransit. Kierować woz w inną stronę* (1) : POfle Papielki Rzymfkiego narodu/ Vczyłz nas drógi/ á łam chybiałz brodu. Náwracay lepiéy niżli twóy woźnicá/ Strzeż nas tám záwieść/ gdzie płáčz y tefknicá [gra słów w nawiązaniu do znac. I.3.]. *KochFr* 21.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (2) : Converso, Y tám y łam obrácam/ náwrácam. *Mącz* 487c, 487b.

Formacje współrdzenne cf WROCIĆ.

Cf **NAWRACAJĄCY, NAWRACAN, NAWRACANIE**

ZCh